

Farkas Klaudia Kata

„[A WHSz] kezdi visszaadni a menőségemet”

avagy a Wlislöcki Henrik Szakkollégium jelentősége¹

Bevezető

Jelen írásban a cigány diákok oktatásbeli helyzete és továbbtanulási esélyei kapcsán mutatom be a pécsi Wlislöcki Henrik Szakkollégiumot – a szakkollégistákkal folytatott empirikus kutatásom tükrében.

Magyarország a közoktatás színvonala messze elmarad az európai átlagtól, erre utalnak az utóbbi évek PISA-felmérések eredményei is. A sokszínű, oktatási eredményeket vizsgáló mezőnyből kiemelkedő a PISA, mert nem kifejezetten a lexikális tudást méri, hanem az annál lényegesen fontosabb iskolán kívüli tudáskamatoztatást, amely a későbbi munkavállalásban is előnyt jelenthet. A felmérés során képet kaphatunk a teljesítményt befolyásoló mélyebb tényezőkről is, mint például a szülők iskolai végzettségéről, a családi kulturális javakról. A PISA jól mutatja a családi háttér esetleges hiányosságait is, valamint a hátrányok nyomon követhetők területileg is, akár csak az Országos Kompetencia Mérés esetén. A családi háttér-index és a teljesítés szorosan összefüggnek. A CSH-index egy komplex mutató, melyet a kompetenciaméréskor készített háttérkérdőívek alapján állítanak össze, több változóból (pl. a szülők iskolai végzettsége, a család jövedelme vagy éppen a háztartásban lévő könyvek száma). Ezek a tényezők nagyban befolyásolják a tanulók iskolai teljesítményét. (Csapó – Fejes – Kinyó– Tóth: 2014) A területi szegregáció hazánkban egyúttal párosul egyfajta etnikai, nemzetiségi szegregációval is, mely elsősorban a romákra irányul. Ennek oka, hogy a roma/cigány lakosság jelentős része gazdaságilag – így infrastrukturálisan is – elmaradottabb területeken él, főként vidéken. (Ostorics: 2015) A komplex hátránykompenzáció és a tehetséggondozás érdekében jöttek létre a roma szakkollégiumok, így a Wlislöcki Henrik Szakkollégium is.

A pécsi Wlislöcki Henrik Szakkollégium 2001/2002-es tanév óta működik a Pécsi Tudományegyetem Romológia és Nevelésszociológia Tanszék támogatásával. A szakkollégium 2013-ban – egy TÁMOP program keretében - csatlakozott a roma szakkollégiumi hálózathoz. A roma szakkollégiumok működési elveit a 2011. évi CCIV törvény XIV fejezet 54.§-ában rögzítették. A törvényben szerepelnek mind a tehetséggondozásra, mind pedig a hátrányos helyzetű hallgatók segítésére vonatkozó irányvonalak. A jogszabályban rögzített támogatások legfőképpen a tudományos, művészeti és sport tevékenységek elősegítésére irányulnak. Emellett kiemeli olyan mentorprogram szükségességét, melyben a felsőoktatásban régebb óta jelen lévő hallgatók mentorálják az

1 A szerző, aki a Wlislöcki Henrik Szakkollégium tagja, Társadalmi tanulmányok BA végzettség megszerzéséhez készített diplomadolgozatának rövid változatát tartalmazza az írás.

újonnan érkező társaikat, ezzel elősegítve a tehetség kibontakoztatását, felzárkózásukat, felzárkóztatásukat. (Galántai László, 2015: 23)

Akárcsak a többi magyarországi cigány/roma szakkollégium, attól függetlenül, hogy egyházi vagy világi jellegű, a Wlislocki Henrik Szakkollégium is nagy hangsúlyt fektet tehetséggondozásra, valamint az esélyegyenlőség és méltányosság kérdésére. Ez továbbá kiegészül a lelki- és szellemi élet gyarapításával. Ezek talán a legfontosabb tényezők, melyek a szakkollégiumi életet meghatározzák, a kiemelt szempontok mellett további irányvonalak és hangsúlyok a szervezeti és működési szabályzatban² olvashatók. (Trendl, 2015: 42-45) A szervezet funkciója elsősorban a társadalmi szükségletek kielégítését hivatott szolgálni. Célja az elsődleges hátránykompenzáció, vagyis a méltányosság hiányából adódó dezintergráció megfelelő kezelése, így az esélyegyenlőség megteremtése is. (Galántai, 2015: 11) A szervezet, vagyis a szakkollégium szükségessége egyértelmű, hiszen a magyarországi cigányságra nagy részére jellemző a deprivált státusz, az átlagosnál alacsonyabb életszínvonal, mely a munkanélküliségből vagy nem megfelelő és nem elegendő munkabérből fakad, ami pedig az iskolázatlanságból, aluliskolázottságból eredeztethető. Emiatt tudott és tud felértékelődni az oktatás szerepe. (Galántai, 2015: 9-10)

A szakkollégiumban jelenleg megvalósuló EFOP projekt³, az előzőekhez hasonló fókuszpontokkal működik. Célja az aktív állampolgárrá válás elősegítése, a roma értelmiség formálása és a tanulmányi sikeresség előmozdítása. A projekt megvalósításának terei szintén három fő pillért rajzolnak ki, akárcsak a korábbi komplex pályázatban, melyek az egyéni gondoskodás, a tevékeny közösség és a személyes tudomány.

Empirikus kutatás

Empirikus kutatásom gerincét hét kvalitatív, félig strukturált, irányított életút interjú alkotja. A mintában 3 fő jelenlegi, illetve 3 fő korábbi szakkollégiumi tag, valamint egy vezetőségi tag szerepelt. Az alanyokat kezdetben véletlenszerűen, majd hólabda módszerrel választottam ki. Kutatásomban a korábban említett alanyokból álló csoportokhoz igazítottam a kérdéssorokat, de az interjúk magját ugyanazok a típusú kérdések alkották. Leginkább arra voltam kíváncsi mind a jelenlegi, mind a korábbi hallgatóknál, hogy volt-e támogató közeg mellettük az eddigi tanulmányaik alatt. Az interjúalanyok családjainak anyagi helyzetének felmérése céljából megkérdeztem, milyen végzettséggel rendelkeznek a szülők, mivel foglalkoztak az interjúalanyok gyermekkorában illetve mi a jelenlegi foglalkozásuk. Szintén kerestem a választ arra, hogy milyen személyes identitással bírnak, ezt hogyan élik meg, emiatt érte-e őket valamilyen pozitív vagy negatív megkülönböztetés.

A minél teljesebb kép érdekében megkerestem egy vezetőségi tagot, hogy kiegészítse a hallgatók által elmondottakat. Szintén érdekelt, hogy a szakmai vezetés kitűzött céljai, a szakkollégium funkciója mennyire képes jól működni. Így kerestem az átfedéseket, összecsengéseket mindkét fél válasza alapján.

² A Wlislocki Henrik Szakkollégium Szervezeti és Működési Szabályzata. Letöltve: 2018. 03. 13.

³ „TESZ-WHSZ” Tevékeny közösség, Egyéni gondoskodás, Személyes tudomány a Pécsi Tudományegyetem Wlislocki Henrik Szakkollégiumában, Azonosítószáma: EFOP-3.4.1-15-2015-00009

Azt feltételeztem, hogy a pécsi Wlisslocki Henrik Szakkollégium fontos a megkérdezett hallgatók számára, jelentős szerepe van életükben. További feltételezésem volt, hogy a pécsi roma szakkollégium nyújtotta közösség és a közösségi színterek meghatározók a szakkollégisták egyetemi éve alatt, valamint hogy a szakkollégium hallgatóinak jelentős anyagi támogatást jelent az az ösztöndíj, melyet kapnak. További hipotézisem volt, hogy a szülők nem rendelkeznek felsőfokú végzettséggel. Azt is feltételeztem, hogy azok a cigány/roma fiatalok, akik eljutottak valamilyen felsőoktatási intézménybe, az elsődleges belső indíttatás, saját ambíciójuk mellett jelen volt egy támogató személy az iskolai éve alatt. E mellett azonban a megkérdezett fiatalok saját aspirációiknak köszönhetően jutottak el oda, ahol tartanak.

Az interjúkat egységesen építettem fel, a következő szempontok alapján: az interjúalany neme, életkora, lakóhelye, család, szülők (iskolai végzettség, foglalkozás és munkahely) gyermekkori szocializáció (óvodai és iskolai évek benyomásai, élményei), motivációs bázis, identitás, kapcsolat a szakkollégiummal. Ez utóbbi kiegészült a vezetői tag esetében több, a szakkollégiumot érintő kérdéssel, mely tovább cizellálja a WHSz manifeszt funkcióit, valamint fókuszba kerülnek az eddigi tapasztalatok is.

Eredmények

Első csoportként a WHSz jelenlegi hallgatóit tekintettem át interjúelemzésem során. Az első csoportban két fiú és egy lány adott interjút, akik 22 és 25 év közöttiek. Gyermekkorukban mindhárman városból kisebb községbe költöztek. Két interjúalany szülei elváltak, ketten édesapjukat halálozás miatt elvesztették, a harmadik lány nem tartja kapcsolatot édesapjával. Két családban befogadták az unokatestvért, két alanyuk féltestvérei is vannak. Az édesanyák iskolai végzettsége: 1 fő – kevesebb, mint nyolc általános, 2 fő – valamilyen szakmát végzett. Az édesapák és nevelőapa iskolai végzettsége: 1 fő – általános iskola, 2 fő – szakma. Óvodába egy fő 3 évet, egy fő 4 évet járt, egy fő pedig nem tudja biztosan, hogy 3 vagy 4 évet járt. Általános iskoláját 2 fő városban, 1 fő pedig kisközségben végezte. Középiskolai tanulmányait már mindhárman városban végezték, egy esetben iskolaváltás történt. Mindhárman a Pécsi Tudományegyetem hallgatói, ketten idén végeznek, 2 fő már rendelkezik technikus végzettséggel. Családjuktól jelentős motivációra és támogatásra nem kifejezetten számíthattak, támogató közeg azonban megtalálható mellettük (kortárs csoport, iskolai tanár). Egy főnél megfigyelhető a mintakövetés, bátyja útját járja kisebb eltérésekkel, egy fő apjához való közelkerülés miatt tanult, egy fő pedig jó befektetésnek gondolta. Mindhárman cigány/roma származásúnak vallják magukat, egy fő boszniai horvát identitással is bír. Egy családban használják a cigány nyelvet. Nem érzékelték, hogy személy szerint hátrányos megkülönböztetés érte volna őket, inkább pozitívként említik az ezzel járó ösztöndíj lehetőségeket. A szakkollégiumi létben 2 fő a közösséghez tartozást emeli ki, illetve mindegyiküknél megjelenik a készségeik, kapcsolataik fejlődése, önmaguk megtalálása.

A második csoportba az alumni hallgatókat, a WHSz „öregdiákjait” soroltam. 2 nővel, 1 férfival készítettem interjút, 26-28 év közöttiek. 2 fő városban, 1 fő nagyközségben született, 2 fő kisközségben, 1 fő városban élt gyermekkorában. 1 fő nukleáris családban nevelkedett, egy esetben ez kiegészült egy nagyszülővel, egy esetben pedig csonka csa-

ládáról beszélhetünk: az édesanya nem élt a családdal, az édesapa nevelte az interjúalanyt, két édes- és öt féltestvérét, míg el nem hunyt, a testvérek nevelését a nagybáty vette át. Három apa és két anya nyolc általánossal, egy anya és a nagybáty szakmát végzett. 2 fő három évet járt óvodába, 1 fő egyet. Az általános iskolát mindenki szülőhelyén kezdte, 1 fő többször is iskolát váltott költözéseik miatt, 1 fő hatosztályos gimnáziumban tanult tovább, 1 fő pedig humán tantervű gimnáziumban. Ketten Arany János Programban tanultak, mindhárman kollégisták voltak. A két női alany befejezte már a PTE valamely alapképzését, 1 fő két diplomával rendelkezik, 1 fő pedig szimultán tanul a PTE-n és a CEU-n⁴, ahol már két programot is elvégzett, ebben a féléven végez minden tanulmányával. A férfi interjúalany tanulmányai félbeszakadtak, szintén ebben a félévben tervez végezni. A második csoportból ketten dolgoznak. Mindhárman roma/cigány származásúnak vallják magukat, megjelenik a kettős identitás is. Egy főt nem ért eddig hátrányos megkülönböztetés, rajta nem látszanak a jellemző rasszjegyek. Szakkollégiumi éveikből kiemelték készségeik fejlődését, a kapcsolati és szakmai tőke gyarapodását, és akárcsak az első csoportnál, itt is hangsúlyos a közösség, a sorstársak közössége. Mindhármuk életében jelentős motiváló közeg volt jelen, elsősorban a családra, barátokra számíthattak, de mindenhol megjelenik egy-egy tanár is, aki segítette őket.

A harmadik csoportot mindösszesen 1 fő alkotta, a megkérdezett vezetőségi tag. Az interjúalany Pécsen született, iskoláit is itt járta. Tanított is, de elsősorban a civil szférában dolgozott, főként az oktatás, hátrányos helyzetű gyerekekkel való foglalkozás került középpontba. Jelenleg a WHSz EFOP projektjének szakmai vezetője. Számára a legfontosabb a szakkollégium személyes oldala, a szakkollégisták kölcsönösen támogató beilleszkedése a közösségbe.

Összegzés

Ahogy azt a bevezető elméleti részben is taglaltam, a magyar oktatás helyzete koránt sem kielégítő és ez hatványozottan igaz a marginalizált társadalmi csoportokra, így a cigányságra is. Kutatásom során arra jutottam, hogy kitörési pontjuk ebből a helyzetből egyértelműen, és szinte kizárólagosan az oktatás, a továbbtanulás. Ezt egyre többen veszik észre és élnek lehetőségeikkel, ahogyan ezt interjúalanyaim is tették. Éppen ezért van szükség egy átfogó támogató hálóra, mely a tanulókat minden korosztályban motiválni és vezetni, segíteni tudja. Ezzel a céllal jöttek létre a magyarországi roma szakkollégiumok, így a pécsi Wlislöcki Henrik Szakkollégium is. A romák arányának növekedésével a felsőoktatásban van esély a szélesebb körű társadalmi integrációra, inklúzióra is. A roma kutatásokban, az oktatással foglalkozó kutatásokban gyakran olvashatjuk, hogy a felsőoktatásban a cigányok aránya nem éri el az 1%-ot sem, továbbá az általános iskolából kimaradók között magas arányban szerepelnek roma származású diákok – ezek a jelenségek az utóbbi időben javulni látszanak (Társadalmi Riport: 2014).

Az általam megkérdezett szakkollégisták a legjobb példák arra, hogy azt ilyen jellegű intézményeknek van létjogosultsága, és ami a legfontosabb: szükség is van rájuk. A roma fiataloknak jelentős támogatásra van szükségük, hogy az évek alatt felhalmozott hátrányukat ledolgozzák, ezért nagyon fontos az általános iskolai és középiskolai taná-

4 röv. Central European University: Közép-európai Egyetem

rok szerepe, hiszen otthonról, a primer szociális mezőből korántsem tudnak annyi és olyan jellegű tudást megszerezni, mint sok esetben nem roma kortársaik – szüleik ugyanis többnyire nem rendelkeznek felsőfokú végzettséggel (interjúalanyaim szülei egyáltalán nem, maximum szakmával rendelkeznek).

Mikro kutatásomból kiderül, hogy a cigány szakkollégista fiataloknak fontos a közösség, melyben hasonló sorsú fiatalok veszik őket körül, és valóban fontos az anyagi támogatás is. Azok a fiatalok, akik eljutottak az egyetemig és jó úton haladnak a diplomájuk megszerzéséhez – vagy már meg is szerezték – elsősorban saját maguknak köszönhetik, hogy ideáig eljutottak. Kitartásuk és tenni akarásuk példaként szolgálhat a további generációknak.

Felhasznált irodalom

- Andl Helga – Békési Andrea – Bigazzi Sára – Cserti Csapó Tibor – Csigi Júlia – Egerszegi Andrea – Izsák Mónika Sára – Lakatos Szilvia – Orsós Anna – Pálmai Dóra – Schäffer János – Serdült Sára – Trendl Fanni – Varga Aranka (szerk.) – Vezdén Katalin (2015): *Próbatétel – A pécsi roma szakkollégium értékelése*. PTE-WHSZ, Pécs
- Csapó Benő – Fejes József Balázs – Kinyó László – Tóth Edit: Az iskolai teljesítmények alakulása Magyarországon nemzetközi összehasonlításban. In. Társadalmi Riport (2014) TÁRKI, Budapest, 110-136
- Forray R. Katalin – Galántai László – Trendl Fanni (2015): *Cigány diákok a felsőoktatásban*, PTE-WHSZ, Pécs